

CELEBRATION OF HIDRELLEZ AMONG THE TURKISH PEOPLE IN SOUTH-WEST MACEDONIA**Aktan Ago**Institute of Folklore, “Marko Cepenkov” – Skopje aktan_ago@yahoo.com

Abstract: Customs and tradition represent the development and cultural value of a nation. Hidrellez is an integral part of the Turkish culture in Republic of Macedonia. Celebration of this custom, more or less, can be found in all districts where a population of Turkish ethnic origin lives. The celebration of this custom among the Turkish population continues from the past to this day. This holiday is a springboard for the health of the Turkish people. The custom is celebrated on May 5-6, meaning that the winter season ended and symbolizes the beginning of the summer period.

In our work, we will describe the celebration of this custom, especially in the districts where a larger percentage of Turkish ethnic origin lives. We will especially address the populated areas such as Gorna Zupa, Ohrid, Bitola and others. We will present the folk songs that are narrated, the dishes that are cooked, and we will give examples of “kısmet kapama” during the celebration of this custom.

Keywords: Hidrellez, martufal tradition, Ohrid, Gorna Zupa, Bitola

GÜNEYBATI MAKEDONYA’DA YAŞAYAN TÜRKLER ARASINDA HİDİRELLEZ KUTLAMA ÂDETLERİ**Aktan Ago**Üsküp “Marko Tsepenkov” Folklor Enstitüsü, aktan_ago@yahoo.com

Özet: Âdet ve gelenekler yüzyıllarca halk arasında yaşayan ve gelişen kültürün esasını oluşturmaktadır. Hıdırellez, Makedonya’da Türk kültürünün ayrılmaz bir parçası olarak sayılır. Bu ilkbaharın gelmesini hatırlatan gelenek, Makedonya’nın hemen bütün bölgelerinde yaşayan Türk halkı arasında fazla veya az olarak bu âdet görülmektedir. Bu âdetin kutlanması geçmişten bugünüme kadar süregelmektedir. Bu âdet, Türk halkı için bereket, sağlık ifade etmektedir. 5-6 Mayıs’ta kutlanan Hıdırellez, kış mevsiminin bitmesi ve yaz mevsiminin başladığı anlamını taşımaktadır.

Bildirimizde Güneybatı Makedonya bölgesinde Türk halkının daha yoğun yaşadığı bölgelerde bu âdetin nasıl kutlandığını belirtmeye çalışacağız. Bildirimizde özellikle Yukarı Jupa, Ohri, Manastır ve diğer bölgelerde Türklerin Hıdırellez âdetlerine bağlı olarak bu kutlanmalar esnasında söylenen maniler, yemek türleri ve “kısmet kapama” örneklerin den söz etmiş olacağız.

Anahtar kelimeler: Hıdırellez, martufal geleneği, Ohri, Yukarı Jupa, Manastır

Bildirimizde güneybatı Makedonya bölgesinde kitlevi halde yaşamakta olan Türk halkı arasında bu âdetin nasıl kutlandığı üzere açıklamaya çalışacağız. Hıdırellez âdeti Makedonya Türklerin ayrılmaz parçası olarak sayılır. Söz ettiğimiz bölgede, Hıdırellez kelimesi farklı olarak telaffuz edilir. Bu bölgede Ederlez biçiminde halk arasında söylendiği duyulmaktadır. Nedeni de Makedonya’da yaşayan Türkler gerek Türkçe kökeni gerek de yabancı dillerden girmiş olan kelimelerin başındaki “h” sesini yutuyorlar. Yörük Türkleri ise dağlık bölgelerde yaşadıklarından ve diğer halkla pek temasa gelmediklerinden Türkçe ve dilimize giren yabancı kelimelerin telaffuzuna dikkat etmezler. Hıdırellez (Hızır ve İlyas isimlerinden oluşan) iki kardeş olduklarına inanılır. Hızır’da iki büyük vasıf var, bunlardan Hızır’ın bereket getirmesi ve dar durumda kalanların yardıma gelmesidir.

Fakat halk arasında bu kelimenin oluşu hakkında iki efsane ileri sürülmektedir. Birinci efsane İlyas ve Hızır peygamberle ilgilidir, diğeri ise iki kişi yani (Hızır ve İlyaz) adında olanların sevgi ve serüvenlerini anlattan efsanedir.

Birinci efsaneye göre: “HIZIR” (yeşil anlamında kullanılmakta) ve peygamber karada gezmeyle her tarafa bereket getirir. İlyas ise denizlere hüküm süren peygamberdir. Her yılın 6 Mayıs günü bu iki peygambere çayırarda karşılanarak sohbet ediliyor. İki peygamberin karşılaşmasından sular coşkunlaşır, tabiat canlanır ve güzelleşir. Bundan ötürü halk her yılın 5-6 Mayıs günü canlanan çayırarda toplanırlar, neşelenirler ve bununla ilgili peygamberle karşılaşmayı kutlamış olurlar.

İkinci efsane ise “Hızır” ile “Elez” yani kız ile genç erkek arasındaki büyük sevgiyi açıklar. Bu iki gencin birbiriyle görüşme olanağı sınırlıymış. Bunlar yalnız senede bir kez 5-6 Mayıs günü yeşil çayırda

görüşür, eğlenirler. İnsanlar da bu sevgiye saygı göstermek amacıyla her yıl 6 Mayıs günü çayırlara çıkıp eğlenirler.⁵⁵

Güneybatı Makedonya bölgesinde Hıdırellez bayramı kutlamaları Türk halkı arasında üç gün sürmektedir. Fakat kutlama hazırlıkları birkaç gün önce başlar. Genç kız ile kadınlar önce ev temizliğine kalkışır, çocuklara yeni elbiseler diktirilir, bayram merasim ögleye yemeği için bol yemekler pişirilir, içki temin edilir, hatta daha varlıklı olan aileler bu Bayram için kuzu da keser ve eğlence yerlerinde kurbanı pişirirler.⁵⁶

Hıdırellez, eski dönemlerde Makedonya'nın hemen bütün yerinde ve bu topraklarda yaşayan bütün halklar tarafından kutlanmaktaydı. Bugün ise bu geleneğin bayram gibi önem verilerek kutlanması özellikle Yukarı Jupa Türk/Yörük halkı tarafından büyük coşkuyla halen kutlanmaktadır.

Numan Kartal'ın "*Atatürk ve Kocacık Türkleri*" kitabında da ifade ettiği gibi, Hıdırellez kutlamaları birkaç gün önce başlar. Gerekirse evin onarılması, badana yapılması ve arife gününde genç kız ve kadınlar ev temizliğini yaparlar. Bütün hazırlıklar bir gün önce yapılması gerekir, Çünkü bu hazırlıklar yapılmamışsa, o evdeki işler yıl boyunca bitmeyeceğine inanılmıştır. Çeşitli yemekler o gün için hazırlanmıştır. Daha zengin aileler kurban bile keser. Temizlik ve yemek işleri bittikten sonra, Jupa Türkleri ise güneş çıkmadan, kıra giderek "Kukurek" (halk arasında Kukurka) denilen yeşil çiçek toplarlar. Bu çiçeklerle evi süslerler. Bundan sonra soğan bağlamaya geçilir. Buna da "Niyet Bağlama" adı verilir. Akşam saatlerinde her evde bir soğanın yeşermiş iki yaprağı ortalarından aynı boyda kesilir. Kesilen yaprakların her birine ayrı renkte ipler bağlanır ve yapraklarla ilgili içten niyet tutulur. Hıdırellez sabahı kesilen yapraklara bakılır. Hangisi daha çok büyümüşse o yaprakla ilgili olarak tutulan niyetin olacağına inanılır. Ayrıca geleneğe ilişkin dilek ve istekler kağıtlara yazılır, gül dalına asılır. Dilek ve isteklerin bir yıl içinde olacağına inanılır. Niyet bağlanmış soğan yapraklarına geç saatlerde bakmak geleneklere aykırıdır. Arife gününün son hazırlığı olarak küpün doldurulmasıdır. Komşular en uygun bir evde toplanırlar. Orta yere bir küp koyulur, gelenler de bu küpe kendi yüzük, küpe gibi kendi eşyalarını koyarlar. Eşyalar küpe atıldıktan sonra küpün ağzı çok sıkı bir biçimde bağlanır, kilitlenir. Kilitlenen küp bir gül ağacının dibine konur. Bu küpe "martufal küpü" denir. Böylece bir gün önce hazırlıklar tamamlanmış sayılır.⁵⁷

Hıdırellezin ilk gününde, sabahleyin gün doğmadan herkes uyanır. Çünkü Makedonya Türklerinin inançlarına göre Hıdırellez günü güneşin doğmasını yatakta uyurken geçirenler, bütün yıl tembel ve neşesiz olacağına inanılır. Yeni elbiselerini giymiş çocuklar anne ve babalarıyla birlikte yakında bulunan dere suyuyla çocukların yüzünü yıkamak için dereye giderler veya çeşmeden testilerde doldurulan su ile evin etrafı serpilir. Böylelikle bütün yıl evin üyeleri sağlık ve mutluluk olacağına inanılır. Hıdırellez günü bütün evlerin kapı ve pencereleri yeşil dallarla süslenir. Avlularda ise budanmış dallar yakılır ve orada bulunanlar ateşin üzerinde atlarlar. Ateş verilmenin sembolik mesajı her canlı varlığın işe yararlı olma gereğidir. Bahar şenliğinde herkes erken uyanmalı ve Hıdırellez şenliklerine canlı bir şekilde katılarak kavramış ve yerine getirmiş olduklarını kanıtıyor.⁵⁸

Evde yemek yenildikten sonra gençler tarafından ihtiyarların elleri öpülerek Hıdırellez kutlanılır. Evinde sağmal hayvanı olanlar; eş, dost ve akrabalarına süt dağıtırlar. Bu, eş ve dostların birbirlerine karşı yumuşak başlı, sevecen davranışlı olmalarını dileyen bir istek ve temenni anlamına gelir.⁵⁹

Tüm bunlardan sonra genç kızlar, kadınlar, çocuklar "Martufal Küpü"nü açılacağı yere giderler, "Kısmetimiz açılsın" dileği içinde toplu olarak otururlar ve Martufal Küpünü'nün açılmasını beklerler. Martufal Küpü'nün açılmasına "Martufal Açma" adını verirler. Bu sırada ortak duygu ve düşüncüyü yansıtan şu mani ile başlanır:

Martufalım martufal,
Martufalı kim açar?
Martufalı açanın
Dağlar kadar bahtı var.

Toplu olarak bu mani söylendikten sonra kadınlardan birisi Martufal Küpünü ele alır, kızların başları üstündeki boşlukta tutar. Kızlar, küpün altında sessizce otururlar. Küp, kızların başları üstünde tutulurken bir başkası da küpün ağzındaki kilidi açar ya da bağı çözer. Küpün ağzının açılmasıyla birlikte sıra mani söylemeye gelmiş olur. Küpün başında oturan genç kız, küpten yüzük ve küpe gibi eşyaları sırayla çıkarır. Martufal açanlar,

⁵⁵Ago A., *Ohri, Radoviş ve İştip İlçelerinde Yaşayan Türk Halkının Hıdırellez Âdet ile Manileri*, II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Cilt II'den Ayrıbasım, Ankara, 1982, s. 6-7

⁵⁶Ago A., *Ohri, Radoviş ve İştip İlçelerinde Yaşayan Türk Halkının Hıdırellez Âdet ile Manileri*, II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Cilt II'den Ayrıbasım, Ankara, 1982, s. 8

⁵⁷Kartal N., *Atatürk ve Kocacık Türkleri*, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara, 2002, s. 311-312

⁵⁸Salih E., *Makedonya'da Hıdırellez ve Martufal Âdetleri*, balturk.org.tr/makedonyada-hidrellez-ve-martufal-âdetleri

⁵⁹Kartal N., *Atatürk ve Kocacık Türkleri*, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara, 2002, s. 313

yani mani söyleyenler bu eşyaları görmeden o anda akıllarına gelen manileri söylerler. Her eşya sahibi, kağıtlara yazılı olan manisini eşyası ile birlikte alır, niyetine uygun mani çıkıp çıkmadığına bakar, anlamına göre yorum yapar. Bu âdet esnasında söylenen manilerin birçoğu düğün manileridir.

Martıfâl açma işi tamamlandıktan sonra salıncak kurmaya uygun olan bir doğa köşesine gidilir. Orda salıncaklar kurulur, ip atlanır, gün eğlenerek tamamlanır. Yukarı Jupa Türkleri, Hidrellez gününde ev işleri yapmazlar. Hidrellez sabahı gün doğmadan evin ana kapısına kukurek dalı, yaprağı, ısırğan otu gibi yeşillikler asmaya “Bereket Kapısını Açmak” adı verilir, bu gelenek mutlaka erine getirilir. Kapısına kukurek dalı asanların kukurek gibi sağlıklı, düzgün, temiz insanlar olacıklarına inanılır ve insanlar için “kukurek gibi olsun” deyimini kullanılır.⁶⁰

Kocacık ve Yukarı Jupa’da uygulanan bu gelenekler, orada yaşayan Türklerin Türkiye veya diğer Avrupa ülkelerine göç etmeleriyle birlikte bu âdet ve geleneklerin birçoğu da terkedilmiştir.

Bugün ise, bu âdetlerden kimileri uygulanmaktadır. Yukarı Jupa Türk halkı kırlara çıkarak halen yeşil çiçekler toplamaktadır. En çok “kukurek” (Türk halkının deyişiyle “kukurka”) çiçeği toplanır. Kırlara hem kadın, erkek hem de çocuklar toplu olarak çıkarlar. Özellikle genç nesil kendi halk gıysilerini (Yörük halk gıysileri) giyerek kırlara çıkarlar, orada eğlenerek, salıncakta sallanarak, çeşitli oyunlar oynayarak zamanını geçirirler. Kukurek çiçeği toplama âdeti bugün de uygulanmaktadır. Bu çiçeğin toplama âdeti o kadar korunmuştur ki Türk halkı kıra çıkması için “Kukurka toplamaya gidelim” ifadesini bile kullanmaktadırlar.

Ohri kentinde yaşayan Türk halkı, Hidrellez geleneğini birkaç yerde kutlamaktaydı. Onlardan, Altına köprüsü; Tumba adını taşıyan bir tepenin yaylasında; Soğuk Su’da; Ohri gölünün diğer tarafında bulunan Aziz Naum kilisesinin yakınlığında (Sarı Saltuk’un bulunmuş olduğu yerde); ve Köslü köyün üzerinde bulunan kükürt dağı.

Gün doğmandan kızların kısmeti açılması için Altına köprüsünün yanında bulunan değirmenden çıkan su ile yüz ve ellerini yıkarlar. Gümçe (Küp) ile oradan su alırlar ve değirmenin suyu ile evinde yıkanır ya da değirmene gidemeyen yaşlılara su getirirler. Büyü yapılarak kısmeti kesilen kızlar bu su ile üç defa yıkanılırsa kısmetlerinin açılacağına inanılır.

Tumba adını taşıyan tepeye çoğunlukla yakınlıkta yaşayan Türk gençleri giderlermiş. Evlenmemiş olan kız ve erkekler nasip aramak için bu tepenin yaylasına çıkarlar ve “nasip isterim, nasip isterim” ifadesini belirtirler. Bu nasip istemeyi, kız ve erkekler aynı zamanda yapmazlar, yani kız ve erkekler karışmazlar.

Soğuk Su’da ise Hidrellez kutlamaları daha kitlevi bir şekilde gerçekleşmekteymiş. Buranın alanı çok geniş olduğu için daha fazla insanlar katılmaktaymış. Hatta Ustruga’dan gelenler bile olurmuş. Kendi maddi durumlarına göre hazırladıkları zengin yemeklerini burada yeyip Ohri halk türküleri ile aralarında eğlenceler yapılmış. Güneş batmadan önce geldikleri gibi evlerine dönerlermiş. Günümüzde bile Ohri Türk halkı bu akar suyu şifalı olduğunu sayarak bu yeri ziyaret eder ve el ile yüzlerini yıkarlar. Hatta testilerde su doldurur evlerine götürürler.

Ohri Türk halkı Sarı Saltuk’un (Aya Naum kilisesinin) etrafında da Hidrellezi kutlarmışlar. Fakat diğer yerlere göre burada daha az insanlar katılmış. Çünkü bu yer Ohri kentinden 30 km uzaklıkta bulunur. İnsanlar oraya araba veya motorlu kayıkla giderlermiş. Ohri gölünün burada bulunan kaynaklarında gezinirler, balık pişirirler ve eğlenirlermiş.

Köslü köyü, Ohri’den 7 km uzaklıkta Resne’ye giden yolun üzerinde bulunur. Burada daha yaşlı ve sağlığı iyi olmayan halk, şifasını bulmak için bu yeri ziyaret edermiş. Bu dağın tepesinde bir kükürt dumanı çıkıyor. İşte sağlığı iyi olmayanlar oraya gidip o çukur yerini dolaşarak kendi hastalığı için şifa bulacağını inanıyorlarmış.⁶¹

İsmail İsmal’in yazmış olduğu “Manastır Türklerinin Hidrellez Âdetleri ve Şenlikleri” yazısında, Hidrellez Manastır Türkleri arasında da yüzyıllar boyunca kök salmış olan bazı âdetlere göre yapılmış. Hidrellez’den bir gün önce nişanların küpe koyulmasından başlayarak, Hidrellez günü sabahı ve öğleden sonra martıfâl, manilerin söylenmesine kadar bazı âdetleri sırasıyla yerine getirmekten başka Manastır’da martıfâl açma âdetleri önceden yapılması gereken daha birçok diğer âdetlere de bağlanıyormuş.

Kentin “Eğri Değirmen” semti dereciklerle örülmüş, çok gür yeşillığe sahip bir semtmış. Bu yeşillik içine gömülmüş bir değirmen de varmış. Değirmenin de etrafında bahçeler, bağlar bulunuyormuş. Bunlar da kentin tanınmış Mutlu bayır eteklerine kadar dayanır, yanaçlarına yaslanıyormuş. İşte bu değirmen ve etrafında kent halkının Hidrellez âdetleri yapıyoruş.

Martıfâl küpleri evlerde, güllük veya bahçe çiçekleri arasında kapalı olarak dururken daha yaşlıların refakatında küme küme genç kadınlar, anneleriyle kızlar “Eğri değirmen” yolunu alıyormuş. “Erken yetişen, muradına daha çabuk nail olur” rivayeti dolaşıyormuş halk arasında. Bu semte varanlar Hidrellez âdetlerini değirmenin damında kiremit çevirmekle başlıyormuş. Onunla “kısmet açılyormuş”. Ondan sonra değirmenin

⁶⁰Kartal N., *Atatürk ve Kocacık Türkleri*, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara, 2002, s. 314

⁶¹Kaynak kişi: Arif Ago, Ohri doğumlu, 83 yaşında

içine girip değirmen taşı üzerinde yerleştirilen bir iskemlecik üzerinde oturup bir ileriye, bir de geriye birkaç defa dönüyorlarmış kadınlar. Geriye dönüş “bahtsız günleri geride bırakmak”, ileriye ise biraz önce kiremitle açılan kısımete “bahtlı girmek” manasındaymış. Ondan sonra kadınlar değirmen dışında çarkın ön kısmına geçip derenin her iki tarafında yer alıyorlarmış. Yüz göz yıkandıktan sonra baş aşırı üç defa su atıyorlarmış. Bu da değirmen taşındaki dönme manasındaymış. Bu işi de bitirdikten sonra herkes getirmiş olduğu işareti koynundan çıkarıp teker teker suya koyverirmişler. İşaretlerden başka yazı ve karalamalarla dolu küçücek pusulacıkları da suya koyverirmiş çoğu. Bunların koyverilemsinde maniler de söylenirmiş. En çok şu mani söylenirmiş:

Sarı gülün goncesi,
Akan suyun incesi,
Gönlümün sensin ah,
En güzel eğlencesi.

Nişan ve pusulacıkların suyun akıntısıyla gittiklerini seyreden kadınlar, kızlar, eğlenip ümitlerinin gerçekleşmesini bekliyorlarmış. Su yüzeyinde yüzebilecek olan şeyleri ise biraz aşağıda, değirmen bahçesinde şenlik yapan delikanlılar bekliyor, sudan alıyorlarmış. Bu beklemede, daha doğrusu “kısmet avlamada” kimi bahtına bir nişan alıyor, pusulacık yakalıyormuş, kimi de önceden haberli olup sevgilisinin nişanını bekliyormuş. Nişanların, dereye koyverilmesinden sonra şenlikler devam ediyormuş. İşte bu su âdetleri durup devam ederken gençler çalgıların refakatinde şarkı ve türküler söylerler, bu yolla da sevgililerine dileklerini ulaştırmağa çalışıyorlarmış.

Dere kenarı ve değirmen etrafı kadınlardan boşalmaya başlayınca, gençler de bahçeleri terkedip Mutlu bayırın tepesinde bulunan genişliğe doğru gidiyorlarmış. Orada şenlik öğlene kadar devam ediyor.

Kadınlar evlerine dönünce şenlik yapan gençler de dağılıyormuş. Evlerde süt börekleri, süt tatlıları öğle yemeğinde yendikten sonra kadınlar martıfâl için hazırlanıyorlar. Kadınların toplanacakları evde küllü mısır kaynatılır. Bütün davetliler evde toplanınca akşamdan kapanan martıfâl küpü açılıyor ve içine atılan nişanlar bir bir çıkarılıyormuş. Küpün başına geçen manici başı bunları bir kızcağızın veya erkek çocuğun yardımıyla çıkarıyor. Bu hazır bulunanların isteğine bağlıymış. Bu da çocuk bekleyen kadınlar tarafından isteniliyormuş. Nişanı erkek veya kız çocuk çıkarıp adakta bulunan kadının nişanına rastlarsa erkek veya kız çocuğu olacakmış. İlk manileri manici başı söylüyor, bu da martıfâl âdetin başlangıcı sayılıyor. Söylenen giriş manileri şunlardır:

Mani mani martufal,
Martıların adı var,
Her kimlere düşerse,
Devlet ile bahtı var.
Manici başı mısın,
Cevahir taşı mısın,
Söyleyeyim bir mani,
Koynunda taşır mısın.

Manici başının bu manilerden sonra küpten çıkarılan her nişana birer mani söylenir. Bunları kadınların hepsi teker teker söylemiş. Manilerin söylenmesi küpte nişanların bitmesine kadar devam ediyormuş. Ondan sonra tepsiler dolusu küllü mısır misafirlere ikram edilirmiş. Karanlık basıncaya kadar herkese düşen manilerle ilgili kadınlar arasında konuşmalar devam edermiş.⁶²

Türk halkının geleneğinde önemli âdetlerden biri olan Hıdırellez günümüzde daha fazla köy halkı arasında sürekli olarak kutlamaları devam etmektedir. Fakat son zamanlarda köyden kente göçlerden dolayı, teknolojinin gelişmesi, bazı toplumsal olaylardaki değişmelerden dolayı bu âdetin kutlanmasında zamanla duraklama görülmesine rağmen yine de bazı bölgelerde bu âdetin uygulanması devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- [1] A. Ago, Ohri, Radoviş ve İştîp İlçelerinde Yaşayan Türk Halkının Hıdırellez Âdet ile Manileri, II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Ankara, 1982
- [2] E. Salih, Makedonya’da Hıdırellez ve Martıfâl Âdetleri, balturk.org.tr/makedonyada-hidrellez-ve-martufal-âdetleri
- [3] H. Hasan, Makedonya Türklerinde Nevruz ve Hıdırellez Kutlamaları ile İlgili Âdet ve Uygulamaları, Hikmet Dergisi, say. 7, Mayıs 2006, Gostivar
- [4] İ. İsmail, Manastır Türklerinin Hıdırellez Âdetleri ve Şenlikleri, Sesler, Sayı 43, Üsküp, Şubat 1970
- [5] N. Kartal, Atatürk ve Kocacık Türkleri, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara, 2002
- [6] O. Asrayamlı, Пролетниот празник (Hıdırellez) во Турција, Македонски фолклор бр. 12, Скопје, 1973

⁶²İ. İsmail, *Manastır Türklerinin Hıdırellez Âdetleri ve Şenlikleri*, Sesler, Sayı 43, Şubat 1970, say. 67-71